

Col·lecció: Azimut - 90

EN BTT PER LA VALL DE TUIXENT I LA VANSA

27 itineraris

JOAN RAMON SEGURA

Cossetània
 EDICIONS

Introducció

La vall de Tuixent i la Vansa cavalca entre les comarques de l'Alt Urgell, el Berguedà i el Solsonès. És com una mena d'estreta falca que intenta obrir-se camí entre les tres comarques. De l'Alt Urgell és separada per la llarga serralada del Cadí. Del Berguedà ho està per l'altívol Pedraforca i pels contraforts septentrionals de la serra del Verd. Del Solsonès, per la serra del Verd i les muntanyes del Port del Comte.

Aquest marc geogràfic ha emmarcat una vall amb unes característiques ben singulars. Constitueix una contrada definida per l'aïllament que li produeixen els altius colls que la separen de la resta del país. Així, fins no fa massa temps la zona havia estat apartada de qualsevol via de comunicació important. En els darrers anys de la dècada dels seixanta es construí la primera carretera asfaltada amb l'oposició d'alguns veïns que volien romandre encara separats del progrés. Durant força temps es va veure igualment allunyada dels fluxos del turisme; actualment gràcies a les pistes d'esquí de fons molts l'hem arribat a descobrir.

La xarxa de carreteres coincideix amb la necessitat de posar-se en contacte la vall amb cadascuna de les comarques citades més amunt.

Seguidament incloem unes consideracions generals que han de servir per situar-nos millor dins l'entorn que tracta la guia.

Marc geogràfic

· Relleu

La vall de Tuixent i la Vansa està emmarcada dins del conjunt de les serralades prepireniques malgrat que, per la seva altitud, té trets més propis al Pirineu axial.

Al nord és tancada per la serralada del Cadí amb els cimals del Comabona (2.547 m), el més oriental; la Costa Cabirolera (2.603 m); el puig de la Canal del Cristall (2.563 m); el puig de la Canal Baridana o Vulturó (2.648 m), màxima elevació de la serra; la Torre del Cadí (2.561 m), el cim més occidental, ja que

des d'aquí la muntanya davalla decididament cap al coll de Sant Salvador, el coll de la Traba i el coll de Creus, on enllaça amb el Montsec de Tost, presidit pel puig de Serreines (1.687 m). Més cap a ponent s'estenen els plans de Montant de Tost, tot just abans de descendir a la ribera del Segre.

A l'est la vall és tancada per la muntanya de Pedraforca amb els característics Pollegons (2.498 m i 2.400 m), que s'uneix amb els Cloterons (2.178 m) al coll de Josa. A partir dels Cloterons enllaça amb la carena septentrional del serra del Verd tot creuant el coll de Mola.

Al migdia tenim la serra del Verd (2.288 m), i més a ponent el Roc de la Carbassa (1.945 m) i el Roc del Migdia (1.871 m), rellotge natural de la zona. Al coll de Port ens introduïm al Port del Comte, amb les elevacions de l'Estivella (2.337 m), la Tossa Pelada (2.378 m) i el Pedró dels Quatre Batlles (2.382 m), el punt més elevat. Cap a ponent va perdent altitud tot passant pel cap de Guàrdia (1.873 m) fins al coll d'Arques o de Fumés i el coll d'Ares, des d'on es desprèn una llarga carena amb quotes secundàries fins al congost del riu de la Vansa.

A ponent el límit el constitueix el congost esmentat que, després de més de quatre quilòmetres d'alterosos penya-segats, arriba al riu Segre per sota del congost dels Tres Pontets.

· Hidrografia

El marc geogràfic d'aquesta guia ve definit per la conca del riu de la Vansa. Té una direccionalitat d'est a oest.

La capçalera és bicèfala, ja que per un costat està formada pel riu de Josa, mentre que per l'altre, pel de la Mola, que s'ajunten davall de la localitat de Tuixent i passen a denominar-se riu de la Vansa.

El riu de Josa s'estén pels vessants meridional del Cadí, pel ponent del Pedraforca i el nord dels Cloterons. En la part més alta constitueix el torrent dels Cortils i el torrent de Cernerres, que davallen de la serralada del Cadí però generalment baixen secs i transiten per un sòl calcari molt permeable. Del Pedraforca descendeix el torrent de Terrers amb la font del mateix nom i de la Roca, que aviat són filtrades. Dels Cloterons davalla la torrentera de Ginebreda, amb una història ben semblant. No és fins després del poble de Josa de Cadí, en les Deus de Josa, on apareix un curs d'aigua prou important per esdevenir un rierol permament. De poc serveix les aportacions que fan les torrenteres de Jovell, d'Espinal, de Vajol o de la Basera, que procedeixen del solell del Cadí; rarament duen aigua si no és en el cas de pluges fortes.

El riu de la Mola té més sort; des de les Deus, o les Feus —com diu la gent del país—, de la Mola, a sota dels espadats

del Portell de l'Ós, a la serra del Verd, duu un cabal prou important. La gent del país està convençuda que, quan fa llevantada, hi brolla més aigua que la que cau del cel.

Se li incorporen pel costat esquerre els torrents de la Plana, de la Teuleria i, molt especialment, el de la Peguera, que en els mapes oficials és recollit com a torrent de Coll de Port o de la Font de l'Arp. En aquest vessant hi ha força fonts. Estan situades majorment en el vessant obac de la muntanya.

Per sota del poble de Tuixent els dos ramals s'uneixen i formen el riu de la Vansa com ja hem explicat. Aigües avall, per la dreta se li incorporen el riu de Ribanegra, el torrent del Guix, i sobretot el riu de Bona, l'afluent més important de tota la conca, i el torrent de l'Espluga. Per l'esquerra s'incorporen els torrents de l'Obac, el riu Fred, el torrent d'Ossera, el torrent del Comellar i el torrent del Poll. No cal menysprear el minso cabal d'algun d'aquests rierols, ja que en les tempestes estivals o en els aiguats de la tardor i la primavera recullen precipitacions d'extenses conques hidràuliques i han donat més d'un ensurt.

El riu acaba obrint-se pas enmig d'un impressionant engorjat, amb parets de més de cinc-cents metres que havien obstruït la sortida natural cap al Segre. L'acció lenta de segles i segles ha obert l'impressionant congost del riu de la Vansa.

Climatologia

La nostra vall es troba situada dins del clima de muntanya, amb una relativa influència mediterrània.

Per parlar de climatologia hem consultat les dades preses pacientment per Josep Badia de Cal Farragetes de Tuixent, que les recull des de principis de la dècada dels anys noranta. Anualment publica un resum de les seves observacions en la revista trimestral *La Flor de Vent*.

Per començar cal recordar que la influència mediterrània fa que parlem d'un clima molt irregular i que ens referim sempre a mitjanes que poden tenir valors puntuals molt per damunt o per sota de les referències estadístiques que presentem.

· *Temperatures*

En els mesos d'estiu les temperatures màximes oscil·len entre valors propers als 30°; les anotacions mitjanes del dia se situa al voltant de 17° mentre que la temperatura mitjana mínima és propera als 10°.

En els mesos d'hivern les temperatures màximes volten entre els 10° i els 15°. Hi ha força diferència entre les màximes dels mesos de desembre i de gener, que solen ser més fredes, i les màximes dels mesos de febrer i de març, on es nota que el

sol escalfa més, gràcies a l'augment de les hores d'insolació. En els mesos de desembre i de gener les hores de sol són, habitualment, inferiors a cinc. Les temperatures mitjanes se situen en valors propers a 5°. La mitjana dels registres més baixos en els mesos d'hivern estan per sota de 0°.

Les primaveres i les tardors, a causa de la influència mediterrània esmentada, solen ser estacions definides per molta irregularitat en els registres termomètrics.

· *Precipitacions*

Les precipitacions se centren primordialment en les estacions de la primavera i de la tardor. Més abundants en la primera que en la segona. A l'acabament de l'estiu solen produir-se molts dies tempestes al vespre, molt intenses, però de curta durada, acompanyades força cops de trons i de llamps. L'hivern és l'època de l'any en què es produeixen menys precipitacions i sempre en forma de neu. Les nevades més importants cauen moltes vegades en els darrers mesos de la tardor i en els primers de la primavera, quan les temperatures ja són prou fredes i encara estem en un règim freqüent de pluges.

Un dels principals motors econòmics de la vall són les pistes d'esquí de fons; per aquest motiu sempre s'ha dit que les nevades bones són aquelles que cauen entre el pont de la Puríssima i la diada de Reis, ja que el dia és molt curt i la neu sempre es gela i serveix de base per a altres nevades. Per contra, hem assistit a grans nevades caigudes als voltants de Tots Sants, o per Setmana Santa, que no arriben a prendre consistència i amb un dia no gaire fred es pot desfer tot el mantell blanc.

La mitjana anual de pluges oscil·la entre 1.000 i 1.200 l/m².

· *Vents*

Els vents predominants són molt variables, encara que els de llevant són els que porten més aigua. La formació de l'anomenada "processó de la Coma" (una alineació de nuvolades que travessen el coll de Port cap a la vall) és entès en el poble de Tuixent com a preludi de l'arribada de pluges. Els fronts atlàntics arriben amb més dificultat a la vall. Els vents del nord generalment vénen acanalats pel nord-oest perquè han de superar la muralla del Cadí i són molt més secs i freds.

Vegetació

La flora de la vall ve definida per una sèrie de característiques com la climatologia, a la qual ens hem referit en l'apartat anterior, l'altitud, l'orientació i el relleu, entre d'altres factors. Referent a l'altitud, podem constatar que hi ha una sèrie d'estatges amb unes característiques comunes i unes plantes que

s'adapten millor a les condicions ambientals que hi troben. Així podrem observar, en la part més baixa, entre 900 m i 1.300 m, una vegetació prou diversa. Coincideix en moltes ocasions amb el pas del riu plenament constituït com a corrent permanent d'aigua i en terrenys força plans. Trobem arbres de ribera com ara els verns, els pollancre, els àlbers, els salzes i arbustos com la vimetera. Prop de les ribes també hi ha nombrosos arbres de fulla caduca, i molts cops de dimensions no massa destacades, com els aurons, les blades, els freixes, els oms, els trèmols, els bedolls, les pomeres silvestres, les pruneres bordes, els cirerers, els til·lers i arbustos com els avellaners, els saüquers i els magraners bords. Els arbres no arriben a formar masses boscoses i molts cops els localitzem en marges de camps conreats per l'home. En aquest estatge és on hi ha la majoria d'espais dedicats a l'agricultura i a la ramaderia extensiva.

També podem trobar boscos de roures en els terrenys més humits, mentre que l'alzina s'adapta als terrenys més assolellats. El sotabosc està dominat per la garriga, acompanyada per plantes aromàtiques com el romaní, el timó i la ginesta, o per plantes punxents com l'esbarzer, l'aranyoner, l'arc blanc, l'argelaga i la gavarrera.

Per sobre d'aquest nivell hi ha una franja vegetativa on predomina el pi roig i la pinassa, més escassa, que generalment van acompanyats en el sotabosc pel boix i el ginebró. En algun vessant, molt encarat cap al migdia, desapareixen els arbres i creixen extenses boixaderes com les que trobem en la falda meridional del Cadí.

El pinar de rojal és el paisatge que ocupa més extensió en la vall; el podem trobar des dels 1.200 m fins als 1.700 m de manera molt genèrica i depenent d'altres variables. En les parts baixes conviu amb els prats que abans dallava l'home per obtenir l'herba per als animals. Com que en els darrers anys s'han anat abandonant molts prats de dall, el pi roig va reconquerint el seu espai natural.

Més amunt dels 1.700 m, el pi roig deixa el predomini al pi negre i en algunes contrades s'intercala amb l'ayet i excepcionalment amb el bedoll. El pi negre és la conífera que millor s'adapta a les extremes condicions climatològiques de l'alta muntanya i podem trobar-ne fins als 2.200 m.

Per sobre d'aquesta cota no hi ha arbres, però el ginebró és un arbust que pot arribar també ben amunt. En el sotabosc que acompanya el pi negre trobem la boixerola, el neret i el bàlec.

Per damunt de l'estatge del pinar de pi negre només trobem el prat subalpí, amb gran diversitat de gramínies. Quan fa bon temps apareixen flors de colors molt vius com són les gençianes, els acònits, les diadaleres, les pulsatilles, els safrans bords...

Més amunt només resten les tarteres i els roquers amb minsa vegetació, però destaca l'endemisme del julivert d'isard, que només localitzem en algunes muntanyes del Pirineu oriental.

Menció especial mereixen les plantes adaptades a viure en les cingleres, com les orelles d'ós i la corona de rei.

Hem de fer també referència als bolets, que tantes passions aixequen. Amb l'arribada de les pluges de finals d'estiu apareixen els primers bolets. Podem trobar-ne de comestibles com els rovellons, els ceps, els camagroc, els fredolics, les llenegues blanques i les negres, les potes de perdiu, les cues de rata, els bolets de tinta, les llengües de bou i molts d'altres.

Per conèixer les plantes citades i moltes més que hi ha per la vall, recomanem visitar la interessantíssima col·lecció de plantes exposades a les parets del bar de Cal Farragetes de Tuixent. El seu propietari, Josep Badia, és un bon aficionat a la botànica. En alguna ocasió organitza sortides col·lectives pels voltants per identificar-les i explicar les propietats medicinals tot enllaçant-les amb la tradició de les trementinaires, que tan bé coneixien les virtuts de les plantes.

L'orientació del vessant de la muntanya determina la vegetació d'un indret: en els aiguavessos encarats al sud (solanes), amb més hores de llum, sovintegen les plantes adaptades a la sequera; i en els vessants situats al nord (obagues), amb menys insolació directa, s'adapten millor les plantes més humides.

Fauna

· Peixos

Cal destacar la truita autòctona que viu en els cursos d'aigua permanents. Les repoblacions amb truites foranes per a la pesca, però, han relegat l'autòctona als cursos fluvials més alts.

· Rèptils

Podem citar una gran quantitat de serps entre les quals destaca l'escurçó, de picada verinosa, que pot afectar mortalment les persones dèbils i les criatures. Malgrat la quantitat que n'hi ha en certs paratges, no s'ha sentit dir de ningú que li hagi arribat a picar, ja que són animals que defugen les persones i només ataquen quan són molestades. Altres serps que podem fàcilment trobar són les serps d'aigua, les colobres verdes i les colobres blanques. També podem veure els vidriols, d'aparença de serp encara que no corresponen al grup.

Les sargantanes són ben habituals en els solells pedregosos, mentre que els llargardaixos, anomenats lluerts a l'Alt Urgell, són poc freqüents. A la nit podem sentir el monòton raucar de les granotes i dels gripaus. En les aigües netes podem trobar alguna salamandra i algun tritó pirinenc.

· Ocells

Podem destacar els voltors que planegen per damunt dels cingles tot cercant animals morts per alimentar-se. Sembla que darrerament es localitza algun trençalòs que volta pel Cadí i, per tant, es recupera una població que havia arribat a perillar. També hi ha diversos rapinyaires com l'aligot, l'àliga daurada, l'esperver i l'astor.

Entre els rapinyaires nocturns podem distingir el cant del gamarús, del duc, de l'òliba i d'algun xut. També hi ha algun exemplar de mussol pirinenc de gran interès i raresa, que habita en boscos subalpins ben conservats.

Dins del grup dels còrvids, podem identificar volades de corbs i de gralles de bec groc i de bec vermell, que aprofiten les coves o els avencs per sojornar.

Enmig del bosc viuen galls fers, espècie molt amenaçada fa uns anys, encara que darrerament s'ha estabilitzat la seva població, però és molt sensible a les alteracions del medi. Per la seva part, el picot negre és un ocell amb una població molt estable i fàcilment podem trobar forats en escorces de pins vells que després són aprofitats per niar petit ocells. Els gaigs són també ocells que podem trobar amb relativa freqüència en les pinedes i que fan estridents crits en ser sorpresos. A l'hivern podem sentir el cant desafiant del pit-roig dalt d'una branca. Més difícil serà visualitzar el trencapinyes, encara que podem sentir els característics cops de bec.

En els vores del riu i en llocs humits podem sentir els cants fugitius de la merla temerosa.

Podem també veure un gran nombre d'ocells granívors i insectívors, com els pinsans, les cadernereres, els verdums, els passerells, els rossinyols, les mallerengues, les cuetes llargues blanques, els bitxac, els pica-soques, els gafarrons, els pardals, els raspinnells i en el bon temps, les orenetes i els roquerols. La perdiu xerra encara conserva bones poblacions als espais oberts subalpins.

· Mamífers

Hem de diferenciar entre els mamífers carnívors i els mamífers herbívors. Entre els primers, el més habitual és la guineu, i menys freqüents i molt rares de percebre són la marta i la genet. El teixó és més fàcil de ser visualitzat en les hores fosques. Les llúdrigues són abundants en les parts baixes dels rius.

Darrerament s'ha trobat algun exemplar solitari de llop, que hauria reocupat un espai del qual va ser desplaçat per la presió humana. Podria ser que procedís de França.

Entre els herbívors destaca l'isard, que pateix malalties cícliques, però és un animal molt habitual en els espais summitals. Al Cadí s'ha reintroduït el cabirol amb prou èxit i, més recent-

ment, el cérvol, que prefereix habitar l'estatge subalpí en les zones boscanes.

Un altre mamífer molt habitual és l'esquirol, que podrem veure fàcilment saltant d'arbre en arbre. Més difícil és descobrir el liró gris, la rata cellarda o el talp. En les nits d'estiu ens pot sorprendre el vol d'algun ratpenat que cerca insectes.

Un altre mamífer molt freqüent, i que deixa nombrosos indicis, és el porc senglar, que ha esdevingut una autèntica plaga. A l'hivern el senglar davalla fins a les proximitats dels pobles tot buscant menjar.

Espais protegits

L'aïllament de la vall de Tuixent i la Vansa ha garantit una bona conservació de l'entorn natural. En augmentar la necessitat de protegir el nostre país contra una allau d'agressions mediambientals, es van haver de promulgar una sèrie de figures legals proteccionistes. Aquesta legislació va arribar també al marc geogràfic que estudia la present guia.

La primera normativa que defensava el patrimoni natural de la vall va arribar ja l'any 1966 en la llei 37/1966, per la qual es creava la Reserva Nacional de Caça del Cadí i es reglamentava la caça, no només a la serra del Cadí, sinó també al massís del Pedraforca, la serra del Verd i el Port del Comte.

L'any 1982, amb el govern de la Generalitat restaurat, es promulga la Llei 6/82, a través de la qual es declarà el massís del Pedraforca com a Paratge Natural d'Interès Nacional. Però va ser un any més tard quan es va dictar el Decret 355/83, en què s'aprova la creació del Parc Natural del Cadí-Moixeró que, a més de la serra del Cadí, cobria el massís del Pedraforca, el Moixeró, la Tossa i fins al Puigllançada. Amb les seves 42.342 hectàrees protegides, fou el parc natural més extens de Catalunya. Aquell mateix any, s'incorporava part del terme del municipi de la Coma i la Pedra a la Reserva Nacional de Caça del Cadí. Quatre anys més tard, s'ampliava amb terrenys dels termes municipals d'Odèn, Guixers, Fígols i Alinyà.

Per cloure l'apartat legislatiu, l'any 1992 es produeix la declaració d'Espai d'Interès Natural de les Riberes de l'Alt Segre i les serres del Cadí, Moixeró, Verd, Odèn i Port del Comte. Fou aprovat pel Decret 328/1992.

Quan valorarem un punt tan complex com les actuacions que han dut a terme les administracions en defensa del patrimoni natural, podem tenir sempre la visió de l'ampolla mig plena o mig buida. Personalment, crec que l'extensa llista de normativa no ha servit pas de gaire. Es continuen obrint pistes del tot innecessàries; els vehicles tot terreny encara passen per on volen, fent cas omís de la normativa; pel que fa a la cacera, es prima el

criteri econòmic sobre el conservacionista; es fan tales de bosc, ara segurament d'una manera menys salvatge, però es deixa el brancatge per terra amb el consegüent perill d'incendis...

Les més recents figures de la Xarxa Natura 2000 agrupen aquests espais en Riberes de l'Alt Urgell (LIC) i Prepireneu Central Català (LIC i ZEPA).

Recursos humans

Econòmicament la vall de la Vansa i Tuixent va viure aïllada fins als anys seixanta del segle XX, amb la pràctica d'un règim d'autoabastiment, sense relacions comercials amb altres contrades, a part de les valls veïnes. Aquesta tendència només era trencada per les petites vendes d'algun producte local en el mercat setmanal de la Seu d'Urgell o pels viatges dels traginers, com els de Cal Custodi de Tuixent, que cada dia feien el transport de mercaderies a la Coma en matxos per proveir la vall de productes que no es podien conrear en climes tan freds.

A més, cal fer esment del cas ben singular de les trementinaires, que sortien dels seus pobles per vendre preparats medicinals a base d'herbes, i molta fe, amb els quals recorrien tota la geografia catalana a la recerca d'ingressos que no els proporcionava la seva terra massa esquerpa.

Ja en la segona meitat de segle es produïren dos fets que canviarien la tendència. Per una part es va instal·lar una serradora a Tuixent, però el projecte no va reeixir gaire temps. Per altra part, a la capital de comarca s'ubicaren dues centrals lleteres que transformaren l'activitat econòmica de la vall. Es va deixar de produir per a l'autoconsum; s'abandonaren les tradicionals pràctiques agràries i es van adquirir vaques de llet. Van ser anys força pròspers. L'entrada d'Espanya a la CEE va suposar dificultats, ja que es va haver de fer l'adaptació a les quotes làctiques assignades i, a més, es va haver de competir amb el preu de la llet que entrava de l'altre costat de les fronteres.

Són pocs els habitants de la vall que encara produeixen llet per a les empreses de la Seu d'Urgell. Ara els ramaders prefereixen tenir animals de carn. El sector primari està molt castigat perquè no pot competir en preu amb productes forans més barats. Tristament, aliments locals de qualitat com els trumfos (patates) o les cols tenen moltes dificultats de comercialització. L'agricultura ha esdevingut darrerament una activitat residual.

Fa dues dècades va entrar amb força una nova activitat econòmica que fins llavors no havia tingut massa transcendència. Ens referim al turisme, que va venir impulsat principalment per l'obertura de les pistes d'esquí de fons i que es complementà amb el turista estival i els boletaires de tardor. Sense cap mena de dubte, és el sector més dinàmic actualment.

Cal destacar també el fenomen dels anomenats neorurals que van repoblar la vall. D'aquesta manera, pobles com Ossera, que estava mig abandonat, van poder reviscolar. Els neorurals han engegat noves activitats com l'elaboració de formatge artesanal i el conreu d'herbes medicinals. D'aquesta manera, no es perden treballs ben arrelats en la tradició local.

Relació de pobles

A la vall de Tuixent i la Vansa hi ha quinze nuclis, però només arriben a formar dos ajuntaments. Per una part, el de Josa i Tuixent, a l'extrem l'est, i per l'altra, el de la Vansa i Fórnols, que agrupa tots els pobles de la part baixa de la vall. És tan forta la davallada de poblament que va patir la zona que actualment hi ha tres llogarrets totalment deshabitats.

- *Certeres*: Es tracta del nucli més elevat de tota la vall, amb 1.530 metres. Es troba a la vall superior del riu de Josa, entre els contraforts de la serra del Cadí i el Pedraforca. Actualment roman deshabitat i gairebé no hi resten cases dempeus. Fou despoblat durant la postguerra, en què fou enderrocat per haver allotjat grups de guerrillers antifranquistes. Encara s'hi guarda un ramat de xais d'un pastor de Josa de Cadí.
- *Josa de Cadí*: Al centre de la vall que duu el mateix nom, a 1.431 metres, en el vessant de migdia del Cadí i sota de l'altívol Cadinell. Al sud hi ha els estimballs dels Cloterons. El poble té una silueta molt pintoresca, perquè està estintolat en un turó presidit per l'església. Anteriorment havia estat el castell dels senyors de Josa, que prengueren partit per la defensa de la causa càtara.
- *Tuixent*: Es troba damunt de la confluència dels rius de Josa i de Mola. Està arrambat a un serrat i domina les dues conques, a 1.205 metres d'altitud. És el nucli més important de la vall i el que ofereix més serveis. Actualment viu especialment dedicat a l'activitat turística.
- *Cornellana*: Bastit en el vessant septentrional de la vall, al peu dels costers del Cadí, a 1.355 metres. L'agost de 1877 patí una rubinada que baixà desfermada per una canal procedent de la part alta de la muntanya; es va endur un grapat de cases i partí el poble en dues parts. Actualment, 130 anys després, encara es pot veure la rasa que deixà aquell terrible aiguat.
- *Fórnols del Cadí*: Situat a 1.285 metres, en el solell del Cadí. En els darrers anys, com en altres pobles de la vall, s'han arranjat moltes cases, encara que el nombre d'habitants que hi viu de manera permanent no remunta.

- *Adraén*: Amb els seus 1.434 metres d'altitud, és el nucli habitat més alt de la zona. Allí dalt finalitza pel seu extrem ponentí la serralada del Cadí i s'obre el coll de la Traba que comunica la vall amb la clotada del riu Segre i la Seu d'Urgell. Un xic més enllà hi ha el coll de Sant Salvador, que igualment fou molt emprat, temps enrere, pels contrabandistes, que duïen a l'esquena la pesada traginada per un minso guany amb el qual podien anar tirant endavant en una terra tan dura.
- *Banyeres*: Llogarret solitari i abandonat a 1.341 metres, en el vessant del migdia, sota del Montsec del Cadí. Hi ha tota mena de llegendes sobre el paratge: tresors amagats a l'església, aparicions al castell, històries de brui-xeria i un final misteriós per als seus darrers moradors.
- *Montargull*: Petit llogarret, situat a 970 metres d'altitud, a la ribera dreta del riu de la Vansa. Hi destaca la casa-fortificada de Cal Pallerola que, en el seu moment, fou un castell, i sembla que també devia funcionar com a convent. Actualment s'està rehabilitant per ser destinada a residència-casa de pagès.
- *Sorribes*: Poble situat a 995 metres, a la riba dreta del riu de la Vansa. En aquest nucli es troba ubicat l'Ajuntament de la Vansa i Fórnols, que acull pràcticament la totalitat de nuclis de la vall, a excepció feta de Josa de Cadí i de Tuixent.
- *Sisquer*: Petit llogarret habitat per una sola família, situat a 1.182 metres, entre la carretera que comunica Sorribes amb Adraén i la Seu d'Urgell. La localitat té l'estructura de vila closa, en què les cases del nucli antic estaven situades en forma de cercle i només s'hi pot accedir a través d'un estret carreró.
- *Els Garrics*: No es tracta d'un nucli, sinó d'un bon grapat de cases de pagès que s'escampen per la part baixa del rierol de Bona. També es coneix com la Barceloneta. La majoria de les cases, especialment les més elevades i de més difícil accés, foren en el seu moment deshabitades per les dures condicions de vida que hagueren de patir els seus estadants. Només hi resten tres cases ocupades de forma permanent.
- *Colldarnat*: Llogarret despoblat, situat a 1.243 metres, sota la collada del mateix nom que s'obre vers la vall de Tost. Les cases baixes del seu terme foren conegudes com de l'Espluga. Aquesta darrera barriada ha estat adquirida per un prestigiós metge francès, que s'ha dedicat a recuperar totes les cases, entre les quals destaca Cal Valentí, amb l'ermita de Sant Fruitós.

Tuixent, des del camí al Carreu.

- Sant Pere: Llogarret situat a la dreta hidrogràfica del barranc del riu Fred. Es troba a una altitud de 1.060 metres, a l'esquerra de la carretera que puja a Ossera. El nucli de cases està separat de l'església, que es troba enmig d'un bell prat.
- Padrinàs: Llogarret situat a 1.127 metres d'altitud, en la part mitjana del riu Fred i al peu de la muntanya de l'Arp. Es troba per damunt de la carretera d'accés a Ossera.
- Ossera: Poble situat a 1.250 metres. És el darrer nucli habitat de la vall del riu Fred. La toponímia no ens duu a engany: antigament, per aquests contorns, hi habitava l'ós, que es refugiava pels frondosos boscos de la muntanya del Port del Comte. Més amunt hi ha el coll d'Ares, que comunica amb la vall d'Alinyà.

Aspectes generals de la guia

Iniciem la descripció de les rutes amb l'explicació de les tres carreteres que enllacen la vall amb les comarques veïnes i que constitueixen els eixos vertebradors. D'aquestes vies surten gairebé la totalitat dels itineraris. Han estat denominades vies de comunicacions i s'han designat amb lletres majúscules.

Seguidament es recullen 27 itineraris que han estat identificats amb un número i classificats segons les valls per les quals transitaven:

- Per la vall del riu de Mola.
- Per la vall del riu de Josa.
- Per la vall del riu de Ribanegra.
- Per la vall del riu de la Vansa.
- Per la vall del riu de Bona.
- Per la vall del riu Fred.
- Per les muntanyes de l'Arp.

Per evitar confusions, quan designem un itinerari ho fem generalment amb el nom complet. Si en algun tram un recorregut coincideix amb un altre ja descrit, hem fet un resum per poder seguir millor l'excursió i evitar pesades repeticions, encara que caldria consultar sempre els detalls descrit en cada apartat.

Abans de cada excursió hi ha un mapa i un gràfic que recull el desnivell de l'etapa, així com un comentari general introductori.

Algunes rutes tenen subitineraris que, ja sigui perquè són curts o perquè no tenen prou entitat pròpia per constituir un altre itinerari, han estat integrats en altres propostes. Però, generalment, ens condueixen a petites raconades prou interessants, o enllacen amb altres rutes. Estan classificats amb la xifra de l'itinerari principal i una altra xifra separada per un punt. Ocasionalment, s'han inclòs en aquests subitineraris croquis orientatius com al començament dels itineraris.

Les distàncies quilomètriques podran semblar, en la majoria dels casos, molt curtes per a ciclistes entrenats, però cal tenir present que transcorren per terrenys amb forts desnivells.

Pràcticament la totalitat de les excursions transcorren per pistes i només ocasionalment van per senders. Les pistes, a causa de la climatologia i de la vegetació, poden modificar el seu estat i alguna de les referències que hem donat poden haver canviat. No dubteu en preguntar sobre la seva conservació entre la gent del país, que gustosament us informaran.

Aquesta sensació de natura vida que transforma l'entorn —que es pot engolir una camí carreter en pocs anys— hauria de constituir un dels encants afegits a les sortides i oferir-nos el punt d'aventura que ofereix anar per indrets poc fressats.

Que gaudiu d'unes felices pedalades, tot demanant-vos que respecteu uns paratges que han sabut guardar, des de sempre, la seva bellesa natural per al vostre plaer.

Relació d'itineraris

· Vies de comunicació

- A. De Tuixent a Sant Llorenç de Morunys per coll de Port.
 - A.1 De coll de Port al Camp de les Patates.
- B. De Tuixent a Gósol pel coll de Josa.
 - B.1 Drecera al pont de Vinyals.
 - B.2 A la font dels Terrers.
- C. De Tuixent a la Seu d'Urgell pel coll de la Traba.
 - C.1 A la granja de Cal Peritxola i tornada a Tuixent.

· *Itineraris*

Per la vall del riu de Mola

1. De Tuixent a coll de Port per la Plana.
 - 1.1 Drecera dels Planells de Sastró al pont del Regatell.
 - 1.2 De la Plana a les Collades.
2. De Tuixent a coll de Port pel camí vell.
3. De Tuixent a Gósol pel coll de Mola.
 - 3.1 Del coll de Mola al Cap de Verd.
 - 3.2 Del prat Major a la font del Verd.
4. De Tuixent als boscos del Fiter i tornada.

Per la vall del riu de Josa

5. De Tuixent pel coll de Josa als voltants de la serra dels Cloterons.
6. De Tuixent per Cernerres al Collell i fins a Saldes.

Per la vall del riu de Ribanegra

7. De Tuixent a Cornellana pel coll de Jovell.
 - 7.1 Ascensió a la Roca del Santaló.

Per la vall del riu de la Vansa

8. De Tuixent a Sorribes de la Vansa.
 - 8.1 De Tuixent al Molí de Fórnoles per l'obaga.
9. De Tuixent a la masia del Carreu i retorn.
10. De Tuixent al Molí de Fórnoles pel coll de Buc i retorn.
11. De Fórnoles al Molí de Fórnoles i retorn.
12. De Fórnoles a l'ermita de Sant Jaume i Sorribes de la Vansa i retorn.
13. Circuit per les masies de la Barceloneta o dels Garrics.
 - 13.1 A les masies de Cal Vinyals i de Cal Coix.
 - 13.2 A les masies de Cal Bataller i de Cal Serra.
14. De Sorribes de la Vansa a Hostalets de Tost.
 - 14.1 De Colldarnat al Montsec de Tost.
15. De Sorribes de la Vansa a Montant de Tost.
 - 15.1 De Montant de Tost a l'ermita de Sant Germà.

Per la vall del riu de Bona

16. D'Adraén a Sorribes de la Vansa pel coll de Bancs.
 - 16.1 De coll de Bancs a Sisquer.
17. De Sisquer a l'ermita de Sant Julià dels Garrics i a Sorribes de la Vansa.

Primeres hores del dia a Josa de Cadí.

18. D'Adraén al Cap de l'Orri del Cadí.
19. D'Adraén a l'ermita de Sant Salvador i retorn.
20. D'Adraén al llogarret de Banyeres.

Per la vall del riu Fred

21. De Sorribes de la Vansa a Ossera.
 - 21.1 Al dolmen de la Taula de les Bruixes.
22. De Tuixent a Ossera pel coll de Buc.
 - 22.1 Drecera de Tuixent a Alinyà pel bosc del Quelo.
23. D'Ossera a Alinyà pel coll d'Ares.
 - 23.1 D'Ossera al bosc de Casal.

Per les muntanyes de l'Arp

24. De Tuixent al pla de l'Arp.
 - 24.1 De coll de Port al coll de Buc.
25. Els circuits per les pistes d'esquí de fons de Tuixent-la Vansa.
 - 25.1 Circuit de prat Llong.
 - 25.2 Circuit de l'Arp.
 - 25.3 Circuit Pla o del Mig.
 - 25.4 Circuit de la Font.
26. Del prat de l'Arp al prat de Sangonelles i al prat de Casalí.
27. Del pla de l'Arp al prat Llong i al Port de Comte i retorn.

Vies de comunicació

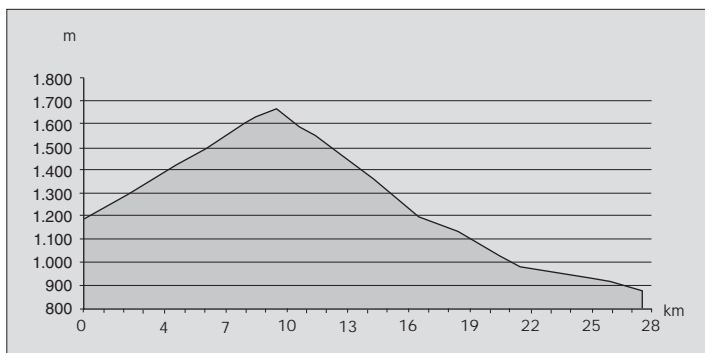
A. De Tuixent a Sant Llorenç de Morunys per coll de Port

La carretera que comunica Tuixent amb Sant Llorenç de Morunys va ser la primera via de comunicació asfaltada de la vall. Ascendeix des de Tuixent pel vessant obac de la muntanya fins al coll de Port (1.671 m), on s'introdueix a la comarca del Solsonès. Els primers deu quilòmetres són de pujada, però cap a la Coma trobem una bona baixada, encara que cal tenir present que es tracta de la via d'accés amb més circulació.

Fins a la font del Regatell trobem prats i arbres de ribera. Després, el bosc de pi rojal ens acompanyarà bona part de la pujada. En el decurs dels darrers trams trobem exemplars de pi negre. En l'aiguavés solsoní el bosc torna a ser de pi roig i no és tan ufanós en descendir pel solell. A la part baixa hi domina el prat de dall i camps conreats.

Comencem el recorregut a la plaça del Cadí o de Dalt i sortim cap a la carretera d'accés a Tuixent (1.205 m). A tocar de la darrera casa del poble, la casa de la Forestal, surt per l'esquerra una pista per on baixa l'itinerari 4.

A uns 200 metres trobem una important cruïlla. Seguim recte. Per la dreta se'n va la carretera cap a Gósol (B) i cap a la Seu d'Urgell (C). Cal gaudir de l'únic quilòmetre completament pla de tot l'àmbit de la guia.

- 1,5 km.** Petit desnivell que dona al pont del Regatell, sobre el riu de Mola. Abans s'incorpora per l'esquerra un camí, que és l'itinerari 1.1. Passat el pont, surt una pista a mà esquerra per on van els itineraris 1, 3 i 4. En la mateixa cruïlla trobem la font de Regatell, ben arranjada. A partir d'aquí la carretera es redreça i s'inicia la pujada al coll. El pinar, ben ufanós, no ens abandonarà en tota l'ascensió.
- 2,1 km.** Una pista creua perpendicularment la carretera. Si estem atents podem veure les marques blanques i vermelles dels senders de gran recorregut (GR). Per aquí creua el GR 7 que procedeix d'Andorra i arriba a l'estret de Gibraltar. Puja per l'antic camí ral de la Seu d'Urgell a Solsona. Un ramal ens duu per la dreta a la granja de Cal Peritxola i de nou al poble de Tuixent (variant C.1), mentre que per l'esquerra podem anar a la font de la Morella.
- 2,7 km.** A l'esquerra s'inicia la pista per on segueix l'itinerari 2. Una mica més enllà hi ha l'entrada al camí que baixa per la dreta al Carreu (itinerari 9).
- 3,6 km.** Creuem el barranc de la Peguera.
- 4,3 km.** Passat un revolt molt marcat, per la dreta surt un trencall que va als camps de la Pinera.
- 5,2 km.** Després d'una altra marrada molt pronunciada trobem el cortal del Carreu i l'antiga deixalleria del poble.
- 6,6 km.** Darrers camps conreats. Un nou revolt a l'esquerra; és la corba del Patraco. Per la dreta surten camins de desbrossar. A poc a poc el bosc de pi roig va deixant lloc a exemplars de pi negre. El sotabosc és dominat pel boix.
- 7,9 km.** Surt una bifurcació, a la dreta, que constitueix els itineraris 10 i 22. Veiem, enmig dels arbres, el refugi de Coll de Port, que ens indica el coronament del port.
- 9,9 km.** Coll de Port (1.671 m). En algun moment s'havia designat amb el nom complet de coll de Port del Comte. Sembla que històricament el nom de Port del Comte correspondria al límit septentrional del comtat d'Urgell. A l'esquerra hi ha el refugi que ofereix els serveis de bar i de restaurant. Pel costat esquerre s'incorpora la pista per on arriben els itineraris 1 i 2. Per la dreta surt la carretera que puja a les pistes d'esquí, que és l'itinerari 24. A la nostra esquena podem albirar les muntanyes de la serralada del Cadí i, més al darrere, les elevacions de la carena fronterera d'Andorra. deixem la comarca de l'Alt Urgell. El Solsonès, de cotes més modestes però igualment belles, ens ofereix la visió dels cingles de la serra de Busa i la fondalada de la vall de Lord.

A.1 De coll de Port al Camp de les Patates

Aquest curt subitinerari permet estalviar-nos un tram d'asfaltat amb un recorregut força similar. La carretera vella feia aquesta giragonsa més al nord, però la riuada de l'any 1982 se la va endur per complet i aleshores es va refer més per la banda solana. En els camps de més avall s'havien conreat patates, com indica el toponímia, però darrerament hi ha prats de dall que donen menys feina.

Per prendre aquest subitinerari agafem la carretera al pla de l'Arp (itinerari 24) i al cap de 50 metres la deixem en un revolt molt tancat i seguim una pista a l'esquerra que passa pel costat d'una caseta de la llum, no gaire visible en un primer moment. Iniciem el descens.

10,5 km. Cruïlla. Per la dreta surt una pista molt dreta i pedregosa que remunta el clot de l'Obaga i que s'acaba perdent en el llom de la rasa de la Teuleria. Correspon a una tala forestal. Seguim per l'esquerra, avall.

11,2 km. Sortim de nou a la carretera de Tuixent a Sant Llorenç de Morunys (A), en el punt quilomètric 11. Al costat mateix hi

ha la font del Camp de les Patates (1.613 m), amb un cabal molt minso.

10,0 km. Barrancada per on anava l'antic camí ral a Solsona.

11,0 km. Font del Camp de les Patates amb un cóm, encara que no sempre hi raja aigua.

11,2 km. S'incorpora per la dreta la pista que baixa de coll de Port pel Camp de les Patates (A.1).

12,5 km. La casa de les Planes i el restaurant de Cal Jan. Des del terrat es gaudeix d'una excepcional vista sobre les muntanyes de Port del Comte.

13,1 km. En un marcat revolt surt la pista cap al prat Parcerís, amb una font que proveeix una bassa per a ús dels bombers.

14,0 km. Cruïlla de carreteres (1.420 m). Per la dreta va la carretera a les pistes d'esquí de Port del Comte (a 2 km). Anem per l'esquerra, en un fort descens amb tancats revolts. Ens creuem amb el descens de l'itinerari 27.

La descripció detallada d'aquest itinerari des d'aquest punt surt del marc de la guia i ens remetem a una descripció més general. Deixem a la dreta les fonts del Cardener. Acaba el pendent tan pronunciat.

21,6 km. Entrem a la Coma (990 m) i seguim per la carretera LV-4012 cap a Sant Llorenç.

24,0 km. Trencall a l'esquerra cap al poble de la Pedra.

24,2 km. Trencall a l'esquerra vers la popular font de la Puda.

27,7 km. Entrada a Sant Llorenç de Morunys (890 m).

Coll de Port.

B. De Tuixent a Gósol pel coll de Josa

Aquesta via de comunicació enllaça la vall amb la comarca del Berguedà. Anirem pel vessant de migdia del Cadí. L'aspecte meridional de la serralada és ben diferent del nord, sobre el riu Segre. Aquest darrer és definit per les seves parets calcàries solcades de canals i de penjats feixants. Aquí, a la part sud, no trobem cingleres sinó immensos costers coberts de boixaguers i d'altres mates baixes. L'obac dels Cloterons, a la nostra dreta en la direcció de la marxa, es mostra més feréstec, amb un frondós bosc entretallat per algun espadat.

Passarem per l'aturonat llogarret de Josa de Cadí, un poble que realment sembla tret d'un pessebre. Acabarem l'excursió al poble de Gósol, al peu de la màgica muntanya del Pedraforca.

Comencem el recorregut a la plaça del Cadí o de Dalt i sortim cap a la carretera d'accés a Tuixent (1.205 m). Pel carrer del costat de l'escola, a l'esquerra, davalla la drecera al pont dels Vinyals, que constitueix el subitinerari B.1.

B.1 Drecera al pont de Vinyals

Aquest subitinerari permet baixar fins a la carretera de Tuixent a Gósol (B) sense passar per la carretera que revolta el poble per sota. És més interessant i més curt que la carretera.

Prenem el carrer que davalla pel costat de l'escola. Al cap de 70 m sortim a un carrer perpendicularment. Anem per l'esquerra. Si volem descendir directament, i per una variant molt més trialera, podem anar per la dreta i, un cop passada la font del Raval, veurem un corriol estret que baixa ràpid enmig de pedres en els seus primers trams; després el desnivell se suavitza una mica. Pot haver-hi una mica de vegetació que molesti el pas en els darrers metres.

0,3 km. Marcat tomb, a la dreta, per incorporar-nos a un nou carrer pel qual sortirem del poble. Seguim sempre avall.

0,8 km. S'incorpora al camí, per la dreta, la variant trialera descrita abans.

0,9 km. Pont de Vinyals (1.135 m). Pujada sobtada.

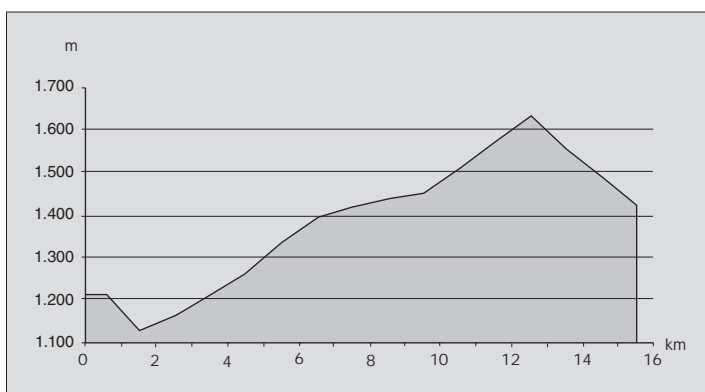
1,0 km. Sortim a la carretera de Tuixent a Gósol (B) en el punt quilomètric 1,7 de l'itinerari.

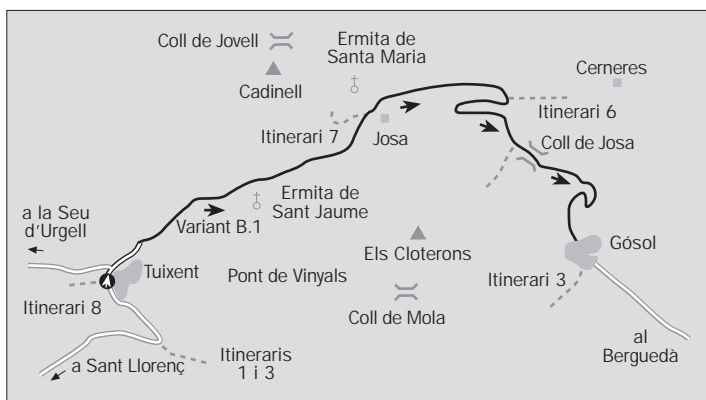
A uns 200 metres del poble, trobem una important cruïlla, en què recte marxa la carretera cap a Sant Llorenç de Morunys (A). Nosaltres girem a la dreta i baixem tot voltant per sota el poble de Tuixent.

0,7 km. Després de passar pel costat de Cal Mitjà, única casa del poble al marge esquerre, surt un camí carreter, també

a l'esquerra, que ens duu a la granja de Cal Peritxola (C.1). Carrers encimentats, per la dreta, que retornen al poble.

- 1,0 km.** Al peu d'una torre de l'electricitat, per l'esquerra surt l'itinerari al molí de Fórnols per l'obaga (8.1).
- 1,1 km.** Pont sobre el riu de Josa (1.125 m). Abans del pont es pot veure encara l'antiga central elèctrica que aprofitava el salt d'aigua artificial per fer llum per al poble. Durant molt temps el pont fou conegut com a pont de la Central.
- 1,2 km.** Important cruïlla. Deixem el trencant de l'esquerra, vers la Seu d'Urgell (C), i prenem el de la dreta, senyalitzat, cap a Gósol. Aquí se separen les rutes B i C. És el km 0 de la carretera C-563. Cal tenir en compte que les distàncies dels rètols que trobarem estan preses des d'aquí i, per tant, no coincidiran amb les dels nostres comptakilòmetres.
- 1,7 km.** Per la dreta s'incorpora la pista procedent del pont de Vinyals, que davalla directament del poble (B.1). Per l'altre costat surt una pista que puja als prats situats sota la muntanya del Santaló.
- 2,4 km.** Sota la carretera hi ha un broll que forma un bassiol.
- 3,3 km.** Trencall a la dreta cap a la borda del Rot.
- 3,7 km.** Ermita de Sant Jaume, d'estil romànic molt transformat i d'estructura senzilla. Se celebra un tradicional aplec el diumenge més proper al 25 de juliol. Anem pujant mentre travessem diferents barrancs que davallen dels contraforts meridionals del Cadinell.
- 5,2 km.** Baixador a l'Espluga Obscura. Es tracta d'una balma situada a tocar del riu. Cal prendre un corriol molt costerut per visitar-la. Rètol informatiu.
- 5,7 km.** Bifurcació que baixa a l'Arenal, una ampla esplanada formada per sediments del riu. A prop hi ha les Deus de Josa, les fonts on naix el riu. Per trobar-les cal anar al final de l'Arenal i, abans d'arribar a un estret gorg on hi havia hagut una

centraleta de llum, pujar 30 metres per una barrancada fins a veure unes deus que rarament romanen assecades.

6,5 km. En fer un revolt a l'esquerra tenim una meravellosa vista sobre el poble de Josa de Cadí, amb l'església encimbellada dalt d'un altívol turó.

7,5 km. Pista d'entrada al llogarret de Josa de Cadí (1.395 m), amb les cases de pedra envoltant l'església que presideix tot aquest bell paratge. En el castell es van refugiar els darrers càtars fugitius de la croada albigea. Segons la tradició, el castell va ser destruït i, en el seu emplaçament, es bastí l'actual església com a càstig als heretges, encara que les dades històriques no confirmen la llegenda. El primer cap de setmana del mes d'agost se celebren unes jornades dedicades al record dels refugiats càtars al Pirineu català. Per l'esquerra surt l'itinerari 7, que passa pel costat de la propera ermita romànica de Santa Maria. Ara hi ha un tram planer on podem recuperar forces per afrontar el proper port.

10,2 km. Pont de Cerneres (1.450 m). Per l'esquerra surt una pista que ens duu al llogarret enrunat de Cerneres seguint el recorregut 6. Fou destruït durant la postguerra perquè s'hi havien refugiat els maquis que resistiren al feixisme per aquests contorns. Passat el pont, la carretera s'enfila amunt i comencem l'ascensió al port. No és excessivament llarg ni amb pendents massa forts. El port és format per tres tombs ben tancats i un passejada per una encisadora pineda.

12,9 km. Coll de Josa (1.630 m). Porta d'entrada del Berguedà. Davant, presidint el proper descens, trobem l'emblemàtic Pedraforca, encara que no presenta la fesomia més característica. Per la dreta surt la ruta 5.

13,5 km. Petita imatge de la Verge dipositada en un forat de roca. Cent metres més endavant, per l'esquerra, surt la pista que puja a la font dels Terrers (B.2).

Josa de Cadí, sota dels contraforts dels Cloterons.

B.2 A la font dels Terrers

Aquest subitinerari ens permet arribar fins a la font dels Terrers, ben arranjada; a més, s'hi han instal·lat taules i bancs de fusta per fer-hi un mos. Des de la font es pot observar el majestuós vessant meridional del Cadí i la clotada de Cernerres.

Prenem el trencant a l'esquerra, amunt.

14,2 km. Per la dreta, en un marcat revolt, se'ns ajunta el camí que puja des de Gósol. Està senyalitzat amb marques blanques i vermelles que corresponen al GR 107 o Camí dels Bons Homes, que enllaça la vila de Berga amb el castell de Montsegur. També aquest tram coincideix amb el GR 150, que fa la volta al Parc Natural del Cadí-Moixeró.

14,4 km. Collada on aparquen els cotxes; veiem les taules de l'àrea de pícnic. La font dels Terrers és una mica més avall. Un circuit de natura, la ruta del Trencapinyes (20 minuts), permet arribar caminant fins a les runes del castell dels Terrers, un munt de pedres que no denota la transcendència de la torre de guaita que vigilava el pas entre els comtats d'Urgell i del Berguedà.

Tot baixant, tenim dos revolts tancats.

16 km. Plaça pintoresca del poble de Gósol (1.426 m), cofoi de l'estada estiuenca que va realitzar de jove el pintor Pablo Picasso. Al centre hi ha la font amb l'escultura d'una pagesa amb un pa que va pintar el famós pintor. En aquesta plaça s'incorpora l'itinerari 3. Si seguim la carretera, a 9 km trobem el poble de Saldes, on enllacem amb l'itinerari 6.

C. De Tuixent a la Seu d'Urgell pel coll de la Traba

Aquesta via de comunicació ens permet arribar des de la vall a la capital de l'Alt Urgell, comarca per la qual els habitants del voltant del riu de la Vansa han mostrat sempre més predisposició que per les limítrofes del Solsonès i el Berguedà. Per sortir de la vall passarem el coll de la Traba, el pas que permet superar els darrers contraforts ponentins de la serra del Cadí.

Hi ha un servei diari de transport públic que comunica els pobles de la vall amb la Seu d'Urgell. És la popular Lletera que, a més de portar viatgers, fa els encàrrecs i compres a la capital de comarca. Com el seu nom recorda, el servei es va originar per la necessitat de portar cada dia la llet a les indústries lleteres de la Seu. Posteriorment aquest servei fou adquirit pel Consell Comarcal de l'Alt Urgell.

Comencem aquest recorregut des de la plaça del Cadí o de Dalt i sortim a la carretera d'accés a Tuixent (1.205 m). A uns 200 metres del poble, trobem una important cruïlla. Recte marxa la carretera cap a Sant Llorenç de Morunys (A), però nosaltres girem a la dreta i baixem voltant tot el poble de Tuixent per sota.

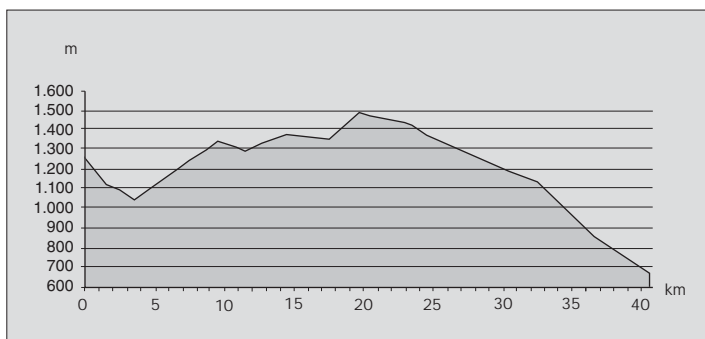
0,7 km. Després de passar pel costat de Cal Mitjà, única casa del poble al marge esquerre, surt una pista, també a l'esquerra, que constitueix el subitinerari C.1.

C.1 A la granja de Cal Peritxola i tornada a Tuixent

Aquesta ruta permet fer una volta de 4 km, amb un desnivell moderat, pels voltants de Tuixent, tot alternant els camps de conreu amb el bosc. Ofereix bones vistes del poble de Tuixent.

Deixem la carretera asfaltada i prenem un camí carreter per l'esquerra, que baixa cap al riu de la Mola. Coincidim amb el traçat del sender GR 7. Passem pel costat de l'antic molí, ara abandonat, a l'esquerra.

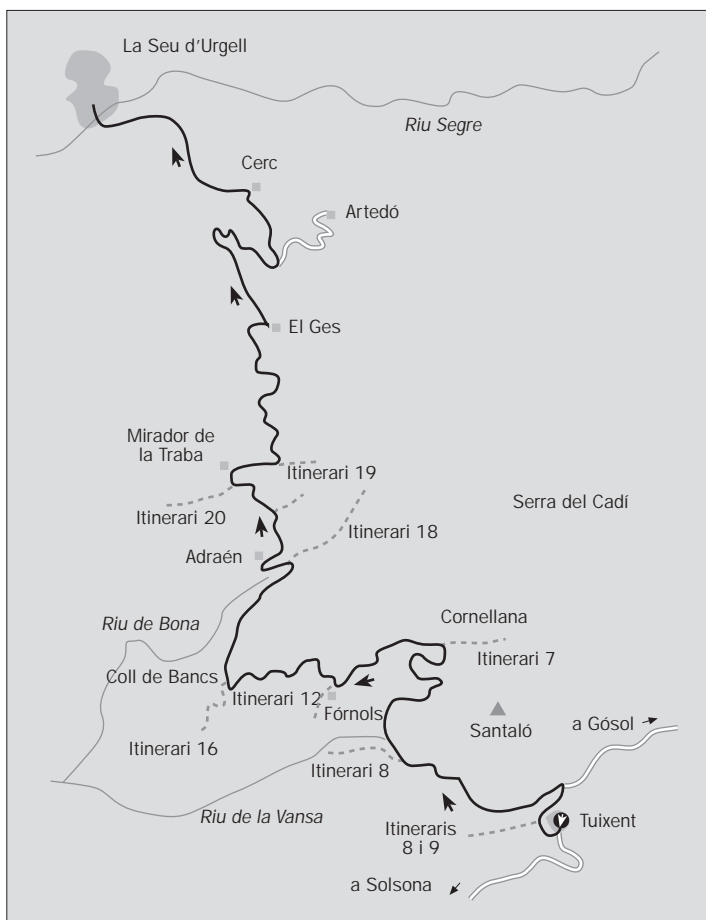
0,9 km. A la dreta tenim la granja de Cal Peritxola.

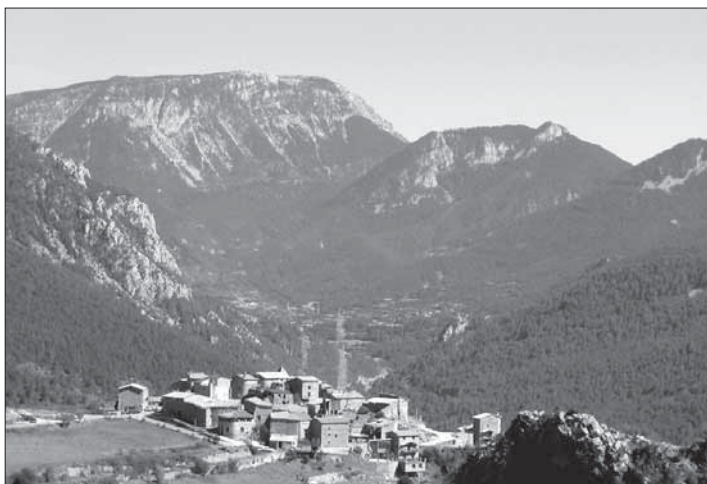
- 1,0 km.** Creuem el riu de la Mola (1.145 m). Cruïlla de pistes. Prenem la de l'esquerra, amb marques blanques i vermelles de GR 7. Anem per la vora del riu, aigües amunt. Aviat deixem el sender que se'n va a la dreta, per l'antic camí.
- 1,1 km.** Abandonem el riu i ens enfilem per la dreta.
- 1,4 km.** Deixem un trencant secundari a l'esquerra.
- 1,5 km.** Agafem la pista de l'esquerra. Per la dreta s'incorpora un camí carreter per on transcorre l'antic camí ral a Solsona i el GR 7 que el segueix.
- 1,8 km.** Sortim a la carretera de Tuixent a Sant Llorenç de Morunys (A), en el punt quilomètric 2,1. Podem retornar al poble per l'esquerra, avall.
- 4,0 km.** Arribem a Tuixent.

Deixem a la dreta carrers encimentats que pugen al poble.

- 1,0 km.** Al peu d'una torre de l'electricitat marxa per l'esquerra el camí de l'itinerari 8.1.
- 1,1 km.** Pont sobre el riu de Josa (1.125 m), encara que d'aquí a uns 200 metres, en incorporar-se-li el riu de Mola, passarà a anomenar-se riu de la Vansa.
- 1,2 km.** Important cruïlla. Per la dreta va a Gósol (B), però nosaltres escollim el trencant de l'esquerra, senyalitzat, cap a la Seu d'Urgell. Seguim la riba dreta del riu de la Vansa. Passem per l'Estret i la carretera davalla decididament.
- 3,5 km.** Deixem a la dreta el camí que puja a Cal Ramonillo, situat sobre la carretera.
- 3,9 km.** La carretera arriba al punt més baix (1.060 m), i a partir d'aquí abandona el fons de la vall. Pujada sobtada. La bifurcació que segueix el riu, per l'esquerra, constitueix l'itinerari 8.
- 6,3 km.** Nou trencall a la dreta que va als prats superiors.
- 6,9 km.** Pont sobre la riera de Ribanegra o de Cornellana.
- 8,1 km.** Font Major a la dreta, amb una àrea de pícnic.
- 8,8 km.** Drecera per l'esquerra que ens permet pujar en un centenar de metres al poble de Cornellana, però requereix treure forces d'on sigui i posar el plat petit. La carretera fa un revolt sobre el torrent de Ribanegra o de Cornellana.
- 9,4 km.** Trencall a la dreta que ens duu a Cornellana (1.340 m). Aquí s'inicia l'itinerari que comunica el poble de Cornellana amb Josa de Cadí (el 7 en sentit invers).
- 12,1 km.** A l'esquerra surt l'itinerari 11. Una mica més enllà arribem al poble de Fòrnols (1.292 m), que deixem a la nostra esquerra. Font a l'entrada.

- 13,0 km.** Barranc que davalla del Boixaguer en el coster del Cadí. Caseta de captació d'aigua.
- 13,6 km.** S'incorpora per l'esquerra el GR 7 en direcció a la Seu d'Urgell, que va 500 metres per la carretera i després l'abandona per la dreta. Una mica més enllà del coll de Bancs ens tornarà a creuar. Deixem a un costat i a un altre camins secundaris que van a camps propers.
- 15,1 km.** Coll de Bancs (1.379 m), d'on surt la carretera que baixa per l'esquerra a Sisquer i Sorribes de la Vansa (16). Marquesina del transport públic de Tuixent a la Seu d'Urgell.
- 17,4 km.** Bifurcació que s'enfila, per la dreta, per l'itinerari 18.
- 18,0 km.** Creuem el pont sobre el riu de Bona. Iniciem la pujada al poble d'Adraén, que tenim a sobre.
- 19,0 km.** Entrada al poble d'Adraén (1.405 m). Font, al costat mateix de la carretera.

Fórnsols, amb la serra del Verd al fons.

- 19,6 km.** Trencall a la dreta, senyalitzat, vers l'ermita de Sant Salvador; és la tornada de l'itinerari 19.
- 20,7 km.** Coll de Creus (1.495 m).
- 21,8 km.** Per l'esquerra surt la pista que va al llogarret abandonat de Banyeres a través del recorregut 20. Trams de terra argilosa vermella.
- 22,1 km.** Camí carreter que revolta el vessant nord del Cadí i s'adreça a l'ermita de Sant Salvador. És l'itinerari 19.
- 23,5 km.** Mirador de la Traba (1.450 m). Magnífic balcó sobre els fondals del riu Segre. Destaca especialment la capital, la Seu d'Urgell, envoltada per les serralades careneres de la frontera andorrana. La carretera baixa decididament per l'obac de la muntanya. La descripció detallada d'aquests itineraris sobrepassa el marc d'aquesta guia.
- 33,6 km.** En sortir d'un revolt ens trobem amb l'encantador llogarret del Ges (1.140 m), custodiat per la senzilla esglésiola de l'entrada del poble.
- 33,9 km.** Casa forestal del Coll, a l'esquerra.
- 35,0 km.** Àrea del Torrent de Cerc. Pujada sobtada per poder sortir de la barrancada.
- 35,5 km.** Bifurcació. A la dreta va la carretera d'accés a Ortedó. Anem cap a l'esquerra, avall.
- 37,6 km.** Creuem el poble de Cerc (860 m). En sortir, a la dreta, trobem el camí carreter que puja a l'ermita de Sant Antoni.
- 41,0 km.** Arribem a la Seu d'Urgell (690 m).

Índex

Presentació	3
Introducció.....	5
Aspectes generals de la guia	17
Vies de comunicació	
A. De Tuixent a Sant Llorenç de Morunys per coll de Port ..	21
A.1 De coll de Port al Camp de les Patates	23
B. De Tuixent a Gósol pel coll de Josa	25
B.1 Drecera al pont de Vinyals	25
B.2 A la font dels Terrers	28
C. De Tuixent a la Seu d'Urgell pel coll de la Traba	29
C.1 A la granja de Cal Peritxola i tornada a Tuixent	29
Itineraris	
1. De Tuixent a coll de Port per la Plana	33
1.1 Drecera dels Planells de Sastró al pont del Regatell	34
1.2. De la Plana a les Collades.....	36
2. De Tuixent a coll de Port pel camí vell	38
3. De Tuixent a Gósol pel coll de Mola.....	41
3.1 Del coll de Mola al Cap de Verd	44
3.2 Del prat Major a la font del Verd.....	45
4. De Tuixent als boscos del Fiter i tornada	48
5. De Tuixent pel coll de Josa als voltants de la serra dels Cloterons	51
6. De Tuixent per Cernerres al Collell i fins a Saldes.....	54
7. De Tuixent a Cornellana pel coll de Jovell.....	58
7.1 Ascensió a la Roca del Santaló.....	60
8. De Tuixent a Sorribes de la Vansa	62
8.1 De Tuixent al Molí de Fórnsols per l'obaga.....	62
9. De Tuixent a la masia del Carreu i retorn	66

10. De Tuixent al Molí de Fórnsols pel coll de Buc i retorn ..	69
11. De Fórnsols al Molí de Fórnsols i retorn	72
12. De Fórnsols a l'ermita de Sant Jaume i Sorribes de la Vansa i retorn.....	75
13. Circuit per les masies de la Barceloneta o dels Garrics.....	79
13.1 A les masies de Cal Vinyals i de Cal Coix.....	80
13.2 A les masies de Cal Bataller i de Cal Serra	82
14. De Sorribes de la Vansa a Hostalets de Tost	85
14.1 De Colldarnat al Montsec de Tost.....	86
15. De Sorribes de la Vansa a Montant de Tost	88
15.1 De Montant de Tost a l'ermita de Sant Germà.....	92
16. D'Adraén a Sorribes de la Vansa pel coll de Bancs.....	93
16.1 De coll de Bancs a Sisquer.....	94
17. De Sisquer a l'ermita de Sant Julià dels Garrics i a Sorribes de la Vansa	97
18. D'Adraén al Cap de l'Orri del Cadí.....	100
19. D'Adraén a l'ermita de Sant Salvador i retorn	103
20. D'Adraén al llogarret de Banyeres	106
21. De Sorribes de la Vansa a Ossera.....	109
21.1 Al dolmen de la Taula de les Bruixes	110
22. De Tuixent a Ossera pel coll de Buc	112
22.1 Drecera de Tuixent a Alinyà pel bosc del Quelo... ..	115
23. D'Ossera a Alinyà pel coll d'Ares.....	116
23.1 D'Ossera al bosc de Casal	117
24. De Tuixent al pla de l'Arp.....	120
24.1 De coll de Port al coll de Buc.....	121
25. Els circuits per les pistes d'esquí de fons de Tuixent-la Vansa	123
25.1 Circuit de prat Llong.....	123
25.2 Circuit de l'Arp.....	126
25.3 Circuit pla o del mig.....	127
25.4 Circuit de la Font.....	128
26. Del prat de l'Arp al prat de Sangonelles i al prat de Casalí	129
27. Del pla de l'Arp al prat Llong i al Port del Comte i retorn.....	132
Serveis i telèfons d'interès	135
Bibliografia	137